

Дубасенюк О. А. Тенденції розвитку професіографічного підходу до вивчення виховної діяльності педагога: акме-історичний контекст / О. А. Дубасенюк // Вісник Черкаського університету – 2014. – Вип. № 30(323). – С. 65–73. – (Серія: Педагогічні науки). Постановою президії ВАК України від 10.02.2010 р. № 1-05/1 (Бюлетень ВАК України, 2010. – №3) журнал включено до переліку наукових фахових видань зі спеціальності «Педагогічні науки».

УДК 301.151

О. А. Дубасенюк

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІОГРАФІЧНОГО ПІДХОДУ ДО ВИВЧЕННЯ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА: АКМЕ-ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ

У статті аналізуються особливості професіографічного підходу до вивчення виховної діяльності педагога в акме-історичному контексті (XX-початок XXI ст.). Виявлено тенденції: структуризації, концептуалізації наукового знання, гуманізації, гуманітаризації, неперервності освіти і виховання, акмеологізації – інтеграції, орієнтації на вищі досягнення у професійній виховній сфері.

Ключові слова: професіографічний підхід, акмеологія, акмеологічний підхід, професіоналізм, виховна діяльність педагога, тенденції.

Постановка проблеми. У сучасних умовах актуалізується проблема підвищення рівня професіоналізму педагога-вихователя, оскільки саме вчитель стоїть біля витоків усіх професій, сприяє формуванню особистості, що, відповідно, впливає на розвиток суспільства і держави в цілому. Важливу роль у розвитку професіоналізму педагога відіграє акмеологія – інтегральна людинознавча наука, що виникла у XX столітті та ґрунтується на наукових ідеях та методологічних підходах до професійної діяльності педагога.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розробку професіографічного підходу у контексті акмеологічних ідей здійснили Б.Г. Ананьєв, О. С. Анісімов, О. О. Бодальов, А. О. Деркач, Н. В. Кузьміна, А. К. Маркова, Н. Г. Ничкало, С.Д. Пожарський, Є.І. Степанова, Л. Є. Паутова, В.М. Гладкова та ін. [1; 4; 5; 7]. Акмеологія досліджує фактори досягнення вершин професійної майстерності, професійного успіху у різних професійних сферах. Відомо, що об'єктом акмеології постає людина, яка прагне до саморозвитку та самореалізації впродовж життя [1, с. 27]. Тому нагальною постає проблема розвитку професіографічного підходу у контексті акмеологічних ідей.

Мета нашого дослідження полягає у тому, щоб простежити тенденції розвитку професіографічного підходу щодо виховної діяльності педагога в акме-історичному контексті.

Виклад основного матеріалу дослідження. На думку Н. В. Кузьміної, підвищення продуктивності наукових досліджень можливе за умови переосмислення історії розвитку, предмета і методів своєї науки. Саме психолого-педагогічні та акмеологічні знання можуть допомогти у прийнятті науково обґрунтованих рішень у напрямі вдосконалення професіоналізму людей у різних життєвих сферах. Виникає суперечність між рівнем досягнення науки і техніки і мірою готовності педагогів до продуктивного вирішення професійних завдань на рівні світових стандартів. Відтак, важливо простежити тенденції розвитку ідей професіографічного підходу до виховної діяльності педагога в акме-історичному-контексті.

Уперше поняття акмеологія введено у науковий обіг Н.А. Рибніковим у 1928 році, який вважав, що поряд з наукою про дітей, має закономірно виникнути наука про розвиток дорослих [5, с. 13]. Розвинув його ідеї Б.Г. Ананьєв у книзі «Людина як предмет пізнання» (1969). За визначенням Б.Г. Ананьєва, акмеологія досліджує закономірності дорослої людини в період її акме, тобто вершини фізичної, інтелектуальної, моральної зрілості у межах від 18 до 60 років. Це період вибору професії, її освоєння і досягнення вершин професійної діяльності. Нас цікавила головним чином індивідуальна система виховної діяльності педагога, який досягнув вершин професіоналізму у власній праці на відміну від педагогів, яким за певними причинами це не вдалося. Цікаво було простежити розвиток педагогічної думки відомих педагогів, просвітителів та видатних педагогів-учених, які були одночасно і теоретиками і практиками та зробили значний внесок у розвиток теорії вдосконалення професійної діяльності. Ці тенденції важливо вивчати як цілісне явище.

Проведений аналіз літератури засвідчив, що системний професіографічний і психолого-педагогічний опис виховної діяльності складався поступово. Вже в 20-ті роки виникла тенденція застосування психолого-педагогічних методів, зокрема результатів професіографічного обстеження, до вивчення професійної педагогічної діяльності. У той період професіографічний підхід використовувався як метод наукового дослідження психологічної сутності педагогічної діяльності та її вимог до суб'єктної характеристики вчителя-вихователя. Серед проведених досліджень того часу виділяються наукові доробки М. Гармсен, Т.Х. Маркарян, М. Мамонтова. В них проаналізовано різні аспекти окресленої проблеми: критерії професійної придатності педагога, що забезпечують максимальну ефективність його роботи, орієнтовний план професіографічного обстеження педагога; специфіка професійної діяльності, педагогічна техніка, природні здібності вчителя. З'являються праці, в яких педагог розглядається у різних іпостасях: учитель-викладач, вихователь, життєвий організатор, провідник культури (Л.С. Рубінштейн).

У 30-ті роки поширюються тенденція до проведення порівняльно-зіставних досліджень показників особистісного зростання педагога (це були перші кроки на шляху до розвитку акмеологічних ідей), тобто здійснюється порівняльна оцінка педагогічної діяльності вчителів різного рівня майстерності, (що пізніше використовується в

акмеології), на основі яких складаються професіограми праці вчителя. Досліджуються інваріантні властивості у структурі особистості вчителя, що впливають на результати його праці. При визначенні вимог до вчителя використовувалася їх особистісна оцінка й самооцінка ролі окремих психологічних властивостей в успішному виконанні поставлених педагогом завдань (Г.С. Прозоров, М.Д. Левітов). Такий підхід до складання професіограми праці вчителя у той період був прогресивним, оскільки він створював загальне уявлення про ефективну діяльність учителя-майстра, який досягнув вершин у професійній діяльності (сучасною мовою – акме-вершин), що сприяло визначенню шляхів підготовки вчителя-вихователя в системі педагогічної освіти. Проте це були лише перші кроки до вирішення означеної проблеми. Новою віхою в цьому напрямі стала розробка методологічних основ психолого-педагогічних наук, зокрема, утвердження її провідних принципів: детермінізму, єдності свідомості і діяльності, принципу психічного розвитку суб'єкта в діяльності. На цій основі розроблено психологічну структуру професійної діяльності, яка дедалі вдосконалювалася у контексті проведення акмеологічних розвідок. Дослідники 30-х років (І.К. Чугуєв, М.В. Соколов, М.М. Пістрок, М.Д. Левітов, Г. С. Прозоров) уважали, що професійна майстерність учителя-вихователя формується в процесі копійної тривалої діяльності, під час якої педагогічні і методичні знання, вміння доводяться до високого ступеня досконалості – професійної компетентності вихователя-майстра.

Фундаментальні підвалини професійної виховної діяльності закладає педагогічна практика і теорія А.С. Макаренка, який детально проаналізував особливості виховної праці вчителя, зокрема, відзначивши її діалектичний, динамічний, багатофакторний характер. Він порушив питання про важливість професіоналізму діяльності та особистості вихователя. На його думку, з дітьми мають працювати тільки підготовлені до виховної справи педагоги, які люблять дітей і мають велике бажання допомогти їм у розвитку і життєвому спрямуванні. А.С. Макаренко підкреслював, що виховна робота складається із неперервного ряду тривалих численних складних дій. [6, т. 3, с. 270]. Він заклав підвалини філософії дії, які пізніше розвинув академік І.А. Зязюн.

50-ті роки характеризуються посиленням уваги до досліджень питань педагогічної діяльності (тенденція педагогізації навчально-виховного процесу), а також до проблем виховної діяльності і майстерності вихователя. У цьому напрямі виділимо праці І. А. Каїрова, Г. Е. Жураковського, Ф. Н. Гоноволіна, З. Ф. Єфіменко, Л. О. Занкова, Д.Ф. Самуйленкова. Більшість авторів розглядають майстерність вихователя як результативну характеристику його діяльності. З'являються дослідження присвячені вивченню різноманітних педагогічних умінь (мовленнєвих, організаторських, комунікативних, дослідницьких) та їх розвитку, а також ефективних засобів виховного впливу вчителя на учнів. Разом з тим розвиток теорії професійної виховної діяльності дещо гальмувався, оскільки, починаючи з 20-х років і впродовж десятиліть поширювалася тенденція політизації виховного процесу, що гальмувало творчий процес педагога-вихователя.

Наступна тенденція, пов'язана з процесом удосконалення виховного процесу та виховної діяльності. Останнє призводить до появи досліджень щодо структури виховної діяльності та розробки її терміносистеми, оскільки існували різні погляди щодо таких понять як «мета», «засоби», «дія», «компонент», «чинник», «умова», «вміння», «результат», «критерії», «ефективність». Зокрема, до критеріїв педагогічної майстерності

вчителя-вихователя віднесено: високий рівень навчально-виховної роботи, результативність діяльності вчителя, ґрунтовні знання, переконання учнів, їх готовність до вибору професії. Проте дослідники не дотримувалися єдиної системи понять, користувалися неоднозначними термінами, що ускладнювало вирішення означеної проблеми з наукових позицій.

І лише у 60-70 роки зароджується тенденція до цілісного розгляду професійної діяльності педагога-вихователя, з'являються праці, які визначалися системними уявленнями про виховну діяльність педагога, його природних задатків. Це наукові праці Б.Н. Мітюрова, Ф.Н. Гоноболіна, І.Є. Синиці, Є.Г. Костяшкіна, Н. В. Кузьміної, Д. Ф. Самуйленкова. Діяльність педагога пропонується розглядати у єдності її мети, умов, засобів, результатів. Зокрема, Н.В. Кузьміна, спираючись на наукові доробки Б. М. Теплова, К.К. Платонова, В.А. Крутецького, М.Д. Левітова, Ф.Н. Гоноболіна щодо педагогічних здібностей, дійшла висновку, що їх структура має включати наступні компоненти: гностичні, проектувальні, конструктивні, комунікативні, організаторські [1, с. 57 – 59]. Ці ідеї у наступних роках були розвинуті в акмеологічних дослідженнях. Визначений період характеризується такими тенденціями: виховуючим характером процесу навчання, науковими напрацюваннями у сфері розвитку особистісних якостей педагога-вихователя. Відповідно простежуються два основних напрями в досліджуваній сфері. У межах першого – виховна діяльність пов'язується з процесом навчання (Д.Ф. Самуйленків, Н.Д. Левітов, О.І. Щербаков, Б. Н. Мітюров, Т. Є. Коннікова). На думку дослідників, діяльність учителя-вихователя повинна мати цілеспрямованій, систематизований, конструктивний, стимулюючий, гуманістичний, творчий характер. Другий напрям пов'язується із суто виховною діяльністю, із застосуванням спонукальних, виховуючих методів, прийомів, з уміннями виховного впливу, зокрема, здатністю проникати в духовний світ учня.

Збагачується термінологічний апарат. Для характеристики виховної діяльності педагога у цей період використовують різноманітну термінологію: «виховна практика», «праця», «активність», «поведінка». Вживають поняття: «елементи», «операції», «компоненти», «дії» як складові її структури. Крім того, виділяють психологічні властивості особистості вчителя. Наприклад, І.Є. Синиця підкреслює важливість дотримання педагогічного такту вчителем, що базується на його комунікативних здібностях. Д.Ф. Ніколенко до «профільюючих» рис педагога відносить освіченість, вихованість, працелюбність, психологічну готовність до навчально-виховної діяльності, спостережливість, ініціативність, переконаність. У публікаціях цього періоду подається різнобічна характеристика діяльності вчителів різного рівня майстерності (С.В. Кондратьєва, В.М. Роздобудько). З'являються дисертаційні дослідження, в яких розглядаються теоретичні проблеми майстерності вихователя сучасної загальноосвітньої школи (Ю.П. Азаров), психологічна структура діяльності вчителя (Н.В. Кузьміна), соціально-психологічні основи вдосконалення діяльності вихователя (А.О. Деркач), формування загально педагогічних умінь вчителя-вихователя (Л.Ф. Спирін), питання професійної придатності майбутнього вчителя (Р. Г. Хмелюк, Т.О. Вороб'йова, Н.Д. Хмель) та ін.

Значний внесок у розробку проблеми, що досліджується, зробив вітчизняний психолог і педагог Г.С. Костюк [3]. Він в результаті багаторічної роботи виявив закономірності психічного розвитку особистості та його взаємозв'язку з процесами виховання і навчання. Учений висував принципові вимоги до діяльності вихователя і вважав, що зазнає невдач таке виховання, яке зводиться до сукупності «заходів», зовнішніх впливів на вихованців, ігноруючи їх потреби, почуття, інтереси. Учений неодноразово підкреслював визначальну роль учителя як вихователя. Ідеї, висунуті Г. С. Костюком, актуальні й нині. Українські послідовники видатного вченого успішно розробляють проблеми формування особистості (П.Р. Чамата, П.Г. Саприкін, Т. В. Рубцова, О. І. Жаворонко, В. К. Котирло), психології праці та трудового навчання (Є. О. Мілерян, В.В. Містюк, В.О. Моляко, Б.О. Федоришин), психології праці вчителя (Д.Ф. Ніколенко), теорії задач (Г.О. Балл) та ін., що становлять наукове підґрунтя для нашого дослідження.

У контексті акмеологічного та професіографічного підходів принципове значення для розуміння природи діяльності педагога-вихователя мала концепція Н.В. Кузьміної [4], яка розглядає психологічну структуру педагогічної діяльності як систему і послідовність дій, що спрямовані на досягнення поставлених цілей шляхом розв'язання педагогічних задач. Така діяльність включає гностичний, проектувальний, конструктивний, комунікативний, організаторський компоненти. Кожен із названих компонентів передбачає сформованість певної групи педагогічних умінь.

Функціональним підходом відрізняється дослідження О.І. Щербакова, який розкриває психологічну структуру професійної діяльності вчителя за допомогою її основних функцій: інформаційної, мобілізуючої, розвивальної, орієнтаційної, дослідницької. Визначені функції розкривають і ті вимоги, які пред'являє діяльність педагога до його професійних властивостей [10, с.15]. З погляду В.О. Сластьоніна, педагогічна діяльність складається із операцій (процесів) та дій як єдність мети і змісту. Педагогічною дією може бути, наприклад, урок або його частина чи ряд уроків, виховних заходів. Зазначається також, що за своєю природою діяльність педагога-вихователя є ніщо інше як процес розв'язання множини типових і оригінальних педагогічних задач різних класів і рівнів [9, с. 26], тобто починає розвиватися задачний підхід до педагогічної і виховної діяльності. Учений розробив професіограму вчителя як систему вимог до фахівця, що реалізується в його професійній діяльності [9, с.34].

80-90 роки відзначаються тенденцією впровадження системного та акмеологічного підходів до розробки проблеми професійної, і в тому числі виховної діяльності. Особливо відзначимо модель педагогічної діяльності, створеної Н.В. Кузьміною з позицій загальної теорії систем і теорії задач [4]. Істотна система містить структурні і функціональні компоненти. До структурних компонентів віднесено: суб'єкт, об'єкт педагогічного впливу, предмет їх спільної діяльності, цілі навчання і виховання, засоби педагогічної комунікації. Структурні елементи педагогічної системи пов'язані між собою прямими і зворотними зв'язками. Функціональні елементи характеризують динамічний характер цієї системи. Така модель має певні переваги, оскільки враховує спільний характер діяльності педагога, що будується за законами спілкування. Ідеї Н.В. Кузьміної були розвинуті її послідовниками в процесі дослідження проблем підготовки вчителя до виховної

діяльності (А.П. Акімова, В.П. Бедєрханова, А.О. Деркач, Ю.Г. Кузнецов, З. Ф. Леонова, Л.І. Кримська та ін.)

У подальших дослідженнях у контексті системології та акмеології розглядалися особливості ієрархічної структури, генезис і розвиток, цілі та результати педагогічних і виховних систем (І.А. Зязюн, Н.М. Тарасевич, В.Г. Кузь, М.В. Кухарєв, М. М. Таланчук, Г.І. Хозяїнов); вивчалася специфіка закономірностей їх роботи, рівні організації, досягнень і майстерності педагогів (Ю.П. Азаров, М.І. Шилова, Б. З. Вульфів, В.О. Караковський); аналізувався технологічний підхід до виховного процесу (В.П. Беспалько, В.І. Бондар, І.С. Дмитрик, І.П. Іванов, О.Г. Мороз).

Досить активно в останні роки розвивається проблема становлення особистості вчителя національної школи. Зазначається, що виховна діяльність учителя як носія культурно-національних традицій повинна уособлювати національний ідеал вихованої людини. Учені-дослідники З.П. Васильцова, Г.М. Волков, В.Г. Кузь, Ю.Д. Руденко, З. О. Сергійчук, М.Г. Стельмахович акцентують увагу саме на такому підході. «Відродження національної системи виховання, – як зазначається у колективній монографії «Основи національного виховання» (за заг. ред. В.Г. Кузя), – треба починати з національного відродження вчителів, пробудження їхньої національної свідомості, гідності, поглиблення знань з історії рідного краю, фольклору, літератури, мистецтва і, звичайно, бездоганного знання рідної мови, її культурно-історичних функцій» [8, с.139]. Відтак, сучасний педагог має втілювати в собі типові риси рідного народу: національний спосіб мислення і світогляд, характер, глибоку людяність, народну мудрість, духовність.

У подальшому простежується тенденція до моделювання виховної діяльності педагога. Центральним компонентом виховної діяльності є зміст навчання і виховання, в якому втілений предметний та технологічний аспекти підготовки майбутніх педагогів. Тому все більше уваги, особливо у педагогіці вищої школи приділяється розробці моделей фахівців, які за своєю суттю є свого роду професіограмами. Цим питанням присвячені роботи Ю.П. Азарова, Е.І. Антипової, М.І. Болдирєва, І. Д. Демакової, О.І. Кочетова, М.І. Шиловой, Н.Є. Щуркової, В.О. Сластьоніна, О. Л. Шквир та ін. Аналізуються професійні характеристики вчителя як вихователя: сфера виховної діяльності, предмети і засоби праці, професійно-педагогічні задачі і дії по їх розв'язанню, необхідні педагогічні вміння. Розглядаються суспільні, соціокультурні, психолого-педагогічні вимоги до особистості вихователя.

Нигі увагу вчених привертають різні аспекти проблеми вдосконалення діяльності вчителя-вихователя: концепції педагогічної майстерності (І.А. Зязюн, Н.В. Кузьміна, В. М. Гриньова, Л.І. Рувінський, Н.М. Тарасевич, В.О. Сластьонін), ідеї загальнопедагогічної підготовки (О.А. Абдулліна, В.П. Белозерцев, Л.Ф. Спирін, М. Д. Ярмаченко, О.Г. Мороз), професійного самовиховання (С.Б. Єлканов, В. А. Кан-Калік), розвиток педагогічної техніки (Н.М. Тарасевич, В.М. Миндикану, Ю. П. Азаров), педагогічної взаємодії (Л.В. Кондрашова, О.О. Леонтьєв, А.М. Бойко, Ю. М. Кулюткін, Г.С. Сухобська).

Дослідження цієї проблеми пов'язано із аналізом і такої важливої сфери як професійна освіта й виховання учнівської молоді у професійних навчальних закладах, підготовка інженерно-педагогічних кадрів. Так, академік Н.Г. Ничкало зазначає, що нова

соціально-економічна ситуація в Україні потребує здійснення державної політики у цій галузі, посилення ролі теоретичного знання, гуманізації та гуманітаризації освіти, її науково-методичного забезпечення [7].

На сучасному етапі активно розвивається нова галузь наукових знань – акмеологія [1; 5], яка досліджує вершини життя і професіоналізму діяльності; чинники, що сприяють або не сприяють досягненню цих вершин; закономірності професійної діяльності та технології вдосконалення, корекції праці фахівців, у рамках цієї галузі позначилися і нові підходи, які дозволяють продуктивно досліджувати як педагогічну, так і виховну діяльність. Засновник цього напрямку Н.В. Кузьміна та її учні (І. Д. Багаєва, А. О. Реан, В. О. Кобак, Ю. Г. Кузнецов, А. О. Толмачов, Ю. П. Платонов, Б.Ф. Кваша та ін.) вивчають особливості професіоналізму особистості і діяльності педагога та фактори, що їх спричиняють.

З'являються дисертаційні дослідження Л.І. Лугового, В.В. Сагарди, Л. Ф. Спіріна, В.П. Тарантей, Г.В. Троцько, Н.Д. Хмель та інших, в яких аналізуються психолого-педагогічні основи професійного становлення вчителя-вихователя. Низка інших досліджень присвячена проблеми національного виховання і виховної діяльності педагога як носія культурно-історичних традицій (В.Ф. Володько, Л.А. Юза), розкриваються стимулюючі засоби підготовки майбутніх учителів у педвузах (О. В. Акімова, О. Д. Мінаков), сучасні педагогічні технології (Г. О. Нагорна, В. Ю. Пітюнов), розглядається роль педагогічних дисциплін у формуванні професійних якостей студентів педвузу (Г.А. Стефанська, Н.В. Маркова), актуальні проблеми виховної роботи (А.В. Іванченко, С.Г. Карпенчук, А.А. Сбруєва). і в кожному з цих досліджень тією чи іншою мірою науковці торкаються й питань виховної діяльності педагога.

Сучасний період представлено низкою досліджень. На основі розробленої концептуальної моделі професійної виховної діяльності педагога у межах Житомирської науково-педагогічної школи створено модель підготовки майбутніх педагогів до виховної роботи. Перспективним є дослідження проблеми формування у майбутніх учителів умінь проектувати виховну діяльність (І.І. Коновальчук), у якому визначено сутність, зміст, шляхи і засоби їх розвитку в процесі загально педагогічної підготовки вмінь проектувати виховну діяльність. Визначені ідеї були розвинені у різних аспектах, зокрема досліджено проблему підготовки майбутніх учителів початкових класів до класного керівництва, його специфіку, уточнено базові поняття дослідження, розроблено професіограму, модель та експериментально перевірено технологію діяльності класного керівника початкової школи (О.Л. Шквир). Досліджено процес зміст, структуру та методи формування моральних цінностей у майбутніх учителів засобами моделювання педагогічних ситуацій (О.М. Власенко).

На початку XXI ст. активно розроблялася такі проблеми виховного спрямування: формування ціннісних орієнтацій майбутніх учителів початкових класів – В. В. Денисенко (2005), формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до виховної діяльності в професійно-технічних навчальних закладах – О.А. Макаренко (2006), формування професійних умінь майбутніх учителів початкових класів засобами взаємодії різних видів мистецтва – Ж.Є. Сироткіна (2006), формування комунікативної культури майбутніх учителів засобами позааудиторної роботи – О.О. Гаврилюк (2007), особливості розвитку

професійного самовизначення майбутніх учителів початкових класів в умовах ступеневої підготовки – О.Ф. Кисла (2008), формування соціально значущих якостей майбутнього вчителя – О.А. Мирошніченко (2008), розвиток творчої індивідуальності майбутнього педагога засобами мистецтва – О.М. Отич (2009), підготовка вчителя до використання технологій естетичного виховання учнів у системі методичної роботи школи – О.М. Кутова (2012), підготовка майбутніх учителів до виховної роботи в дитячих оздоровчих таборах – Н.Я. Олійник (2013) та ін.

Завершуючи огляд вітчизняної та зарубіжної соціально-філософської і психолого-педагогічної літератури, зробимо деякі висновки. Історико-педагогічний аналіз у контексті акмеологічних розвідок становлення проблеми професійної виховної діяльності педагога засвідчив її зумовленість суспільно-економічними й політичними чинниками, які визначили розвиток шкільництва в Україні та створення самобутніх національних систем виховання. Діяльність вихователя розглядалася як нормативно-ухвалений спосіб передачі, трансляції молодому поколінню соціального досвіду. Структура виховної діяльності в сучасному розумінні поступово набувала сучасного бачення. Проте найбільшою мірою визначено вимоги педагогічної професії стосовно діяльності й особистості вчителя.

Зокрема, виділяються такі принципи та напрями у контексті акмеологічних ідей, що притаманні виховній діяльності педагога-професіонала: етнософічну спрямованість (учитель як носій успадкованих духовних надбань українського народу), культуровідповідність (органічний зв'язок праці вихователя з історією і культурою народу), гуманізм (особистість вихованця є метою, змістом і результатом виховного процесу; повага, доброзичливість, оптимізм, чуйність – основні виховні принципи), демократизм (створення умов для розвитку незалежності особистості), природовідповідність (урахування й стимулювання природних задатків учня). Одночасно дослідники постійно звертали увагу на моральні, духовні якості вихователя, його інтелектуальні властивості, рівень освіченості, професійну майстерність, компетентність, на творчий, перетворювальний характер виховної діяльності.

Висновки. Відтак, сучасний період досліджень характеризується наступними тенденціями: концептуалізації наукового знання, гуманізації, гуманітаризації, неперервності освіти і виховання, акмеологізації – інтеграції, орієнтації на вищі досягнення у професійній сфері, на створення високоякісних продуктів перетворювальної діяльності, на формування зрілої людини – особистості, фахівця і професіонала, здатного до постійного творчого пошуку. Доведено, що професійна виховна діяльність має універсальний, багатовимірний характер. У своєму предметному просторі вона втілює увесь спектр повнокровного людського буття й одночасно стимулює процес розвитку і становлення молодого людини, її світобачення, світ пізнання нею людської культури, соціального досвіду.

Таким чином, професіографічний підхід, що ґрунтується на акмеологічних засадах є один з прогресивних і провідних для сучасної системи освіти. Перспективність такого підходу полягає у комплексному дослідженні і побудові цілісності суб'єкта виховної діяльності, що набуває ступені зрілості, коли індивідні, особистісні та суб'єктно-діяльнісні характеристики вивчаються у єдності та у взаємозв'язках з метою досягнення вищих рівнів розвитку особистості.

Список використаної літератури

1. Акмеология качества профессиональной деятельности специалиста : монография / Н. В. Кузьмина, С.Д. Пожарский, Л.Е. Паутова. – СПб, Коломна-Рязань, 2008. – 376 с.
2. Азаров Ю.П. Искусство воспитывать / Ю.П.Азаров – М.: Просвещение, 1985. – 448 с.
3. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г.С.Костюк. – К. : Рад.шк., 1989. – 608 с.
4. Кузьмина Н.В. Профессионализм педагогической деятельности: метод. пособие/ Н. В. Кузьмина, А.А.Реан. – СПб. – Рыбинск, 1993.– 54 с.
5. Кузьмина Н.В. Предмет акмеологии / Н.В. Кузьмина. – [2-е изд., испр. и доп.]. – СПб.: Политехника, 2002. – 245 с.
6. Макаренко А. С. Избранные произведения : в 3 т. /ред.кол.: Н.Д. Ярмаченко и др. – К.: Рад. школа, 1985.
7. Ничкало Н.Г. Теоретико-методологічні проблеми і перспективи розвитку досліджень з неперервної професійної освіти / Н. Г. Ничкало // Неперервна професійна освіта: теорія і практика : [зб. наук. праць] ; [за ред. І.А. Зязюна та Н.Г. Ничкало]. –К.: 2001. – Ч. 1. – С. 35 – 41.
8. Основы национального воспитания: концептуальные положения /В.Г. Кузь, Ю.Д. Руденко, З. О. Сергійчук та ін. – К.: Информ. вид. центр «Київ», 1993. – Ч. I. – 152 с.
9. Педагогика : [учебное пособие] / В.А. Сластенин, И.Ф. Исаев, А.И. Мищенко, Е.М. Шиянов. – М.: Школа-Пресс, 1998. – 512 с.
10. Щербаков А.И. Совершенствование системы психолого-педагогического образования будущего учителя / А.И.Щербаков // Вопросы психологии, 1981. – № 5. – С. 13 – 21.

Одержано редакцією 20.11.2014

Прийнято до публікації 27.11.2014

Аннотация. А. А. Дубасенюк. Тенденции развития профессиографического подхода к изучению воспитательной деятельности педагога: акме-исторический контекст. В статье анализируются особенности профессиографического подхода к изучению воспитательной деятельности педагога в акме-историческом контексте (XX-начало XXI ст.). Выявлены тенденции: структуризации, концептуализации научного знания, гуманизации, гуманитаризации, непрерывности образования и воспитания, акмеологизации – интеграции, ориентации на высшие достижения в профессиональной воспитательной сфере.

Ключевые слова: профессиографический подход, акмеология, акмеологический подход, профессионализм, воспитательная деятельность педагога, тенденции.

Summary. Aleksandra Dubasenyuk. The developmental trends of professiographic educational approach to studying the teacher's upbringing activities: acme-historical context. This article analyzes the peculiarities of professiographic approach to studying the teacher's upbringing activities in acme-historical context (the XX-th century – the beginning of

the XXI-st century). The following trends are revealed: the conceptualization of scientific knowledge; the humanization and humanistic processes; the continuity of education and upbringing; the akmeologization process being the integration and orientation on the highest achievements in the professional sphere, on creating high quality products of transforming activities, on the formation of a mature person being the personality and professional, capable of continuous creative search. It is proved that the professional upbringing activity gains universal, multidimensional character. It embodies in its objective space the full range of full-fledged human being and also stimulates the development and becoming of a young person, his world view, the cognition of the world and human culture, social experience.

The professiographic approach based on acmeological foundation is one of the progressive and leading ones for contemporary educational system. The perspective of such an approach consists in complex study and the construction of the subject of upbringing activities that gains the maturity levels when the individual, personality and subject-activity characteristics are studied in unity and relationships in order to achieve the higher levels of personality development.

Keywords: *professiographic approach; acmeology, acmeological approach, professionalism, upbringing activities of the pedagogue; the trends.*